

**MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DASTLABKI MATEMATIK
TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISH**

M.M.Murodov

Buxoro davlat pedagogika instituti 2- bosqich magistranti

Annotasiya: *Mazkur maqolada globallashuv jarayonida zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi birinchi navbatda jamiyatning intellektual salohiyatiga, jumladan, ta'lim sohasining rivojlanishi, ta'lim mazmuni va sifati masalalari ustuvor yo'nalish ekanligiga e'tibor berilib, rivojlangan mamlakatlarida ta'limni texnologiyalari asosida ta'limni rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish yo'llari, shuningdek, pedagogik texnologiyalarni joriy etish ta'lim sohasidagi islohotlarning diqqat markazida ekanligi haqida bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim, tasavvur, matematika, ta'lim mazmuni, kretivlik.*

Bugungi globallashuv jarayonida zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi birinchi navbatda jamiyatning intellektual salohiyatiga, jumladan, ta'lim sohasining rivojlanishiga bog'liq. Ta'lim mazmuni va sifati masalalari jamiyatda ustuvor yo'nalish sifatida qaralmoqda. Dunyoning rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida ta'limni texnologiyalashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'limni rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish yo'llari izlanmoqda, shuningdek, pedagogik texnologiyalarni joriy etish ta'lim sohasidagi islohotlarning diqqat markazidan o'rin olgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev: "Oldimizda yoshlarga tarbiya berish, psixologiya va boshqa turli sohalarda kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash bo'yicha murakkab vazifalar turibdi. Yana bir muammoni hal etish muhim hisoblanadi. Pedagoglar va professor-o'qituvchilar tarkibining professional darajasi, ularning maxsus bilimlaridir. Bu borada ta'lim olish, ma'naviy-ma'rifiy kamolot masalalari va haqiqiy qadriyatlarini shakllantirish jarayonlariga faol ko'mak beradigan muhitni yaratish zarur" deb ta'kidlab o'tganlar.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida e'tirof etilmoqda. Bu maqsadni amalga oshirishda ta'limning yangi-yangi modellari yaratilmoqdaki, uning nazariy-metodik asoslari yetakchi mutaxassis-olimlar tomonidan ilmiy-amaliy tarzda isbotlab berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish Kontseptsiyasida oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish, talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, o'quv jarayonida kompetentsiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o'quv jarayonini amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish, bu borada o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga

asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarni keng joriy qilish borasida chora-tadbirlar belgilab berildi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida "pedagog xodimlarning o'quv dasturlari doirasida mualliflik dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish, o'qitish uslubiyotini ishlab chiqish, shuningdek tegishli o'quv fanlari, kurslari, modullaridan foydalanish, ijodiy faollik ko'rsatish huquqiga ega ekanliklari ta'kidlab o'tilgan. Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini, zehni o'tkirlikni tavsiflaydi. Shuningdek, kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida aks etadi. Pedagog o'z-o'zidan ijodkor bo'lib qolmaydi. Uning ijodkorlik qobiliyati ma'lum vaqt ichida izchil o'qib-o'rganish, o'z ustida ishlash orqali shakllanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda mavzuning shakli haqidagi tasavvurlarning yaxshilanishi va murakkablashuvi kuzatiladi. U kattalar yordami bilan bir xil shaklning burchaklar, tomonlar nisbati bilan farq qilishi, egri chiziqli va to'g'ri chiziqli shakllarni ajratish mumkinligini bilib oladi.

Kosmosdagi narsalarning shakli, o'lchami va o'zaro pozitsiyasi haqidagi birinchi g'oyalar, bolalar o'yinlar va amaliy mashg'ulotlar jarayonida to'planadi, ular ob'ektlarni boshqaradi, tekshiradi, ularga tegadi, chizadi, haykaltaroshlik qiladi, loyihalashtiradi va asta-sekin o'z shaklini boshqa xususiyatlardan ajratib turadi.

6-7 yoshida ko'plab maktabgacha yoshdagi bolalar to'p, kub, doira, kvadrat, uchburchak, to'rtburchak shaklidagi narsalarni to'g'ri ko'rsatadilar. Biroq, bu tushunchalarni umumlashtirish darajasi hali ham past, bolalar ob'ektning tanish shaklini tanimasligi mumkin, agar ob'ektning o'zi tajribasida uchramagan bo'lsa, bolani raqamlarning g'ayrioddiy nisbati yoki burchaklari chalkashtirib yuboradi, odatdagidan farqli o'laroq, tekislikdagi joylashuvi va hatto juda katta yoki juda kichik o'lchamdagi raqamlar, bolalar tomonidan raqamlarning nomlari ko'pincha chalkashib ketadi yoki ob'ektlar nomlari bilan almashtiriladi.

Shuning uchun ta'limning birinchi bosqichining vazifasi (3-4 yoshli bolalar)-geometrik shakllarning shaklini sezish, 5-6 yoshli bolalarni o'qitishning ikkinchi bosqichi geometrik shakllar haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, ularning "geometrik fikrlash" texnikasi, usullarini ishlab chiqishga bag'ishlanishi kerak. "Geometrik fikrlash" maktabgacha yoshda ham rivojlanishi mumkin. bolalarda "geometrik bilim" ning rivojlanishida bir necha darajalarni kuzatish mumkin.

Birinchi daraja, bu raqamni bolalar umuman olganda, bola undagi alohida elementlarni qanday ajratishni bilmaydi, raqamlar orasidagi o'xshashlik va farqlarni sezmaydi, ularning har birini alohida qabul qiladi.

Ikkinchi bosqichda, bola allaqachon rasmdagi elementlarni aniqlab, ular o'rtasida ham, individual figuralar o'rtasida ham munosabatlarni o'rnatadi, lekin bu raqamlar orasidagi hamjamiyat haqida hali xabardor emas.

Uchinchi darajada, bola figuralarning xossalari va tuzilishi, xossalarning o'zi o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishga qodir. Bir darajadan ikkinchisiga o'tish o'z-o'zidan emas,

insonning biologik rivojlanishiga parallel va yoshga bog'liq. Bu yuqori darajaga o'tishni tezlashtirishga yordam beradigan maqsadli o'rganish ta'siri ostida sodir bo'ladi. Ta'limning yetishmasligi rivojlanishga to'sqinlik qiladi. Shuning uchun, ta'limni shunday tashkil etish kerakki, geometrik shakllar haqidagi bilimlarni o'zlashtirish bilan bog'liq holda, bolalar elementar geometrik fikrlashni rivojlantirsin.

Shuningdek, bolalar qirralarning soni, burchaklar va raqamlarning nomlari o'rtasidagi munosabatni o'rganadilar.

("Uchburchak uch burchakli bo'lgani uchun shunday nomlanadi");

"To'rtburchak shunday deyiladi, chunki uning barcha burchaklari to'g'ri") Burchaklarni sanab, bolalar shakllarni to'g'ri nomlaydilar: "Bu olti burchakli, bu beshburchak, ko'pburchak, chunki uning ko'p burchaklari bor - 3, 4, 5, 6, 8 va undan ko'p, keyin aylanaga o'xshaydi"

Raqamlarni so'z bilan belgilash tamoyilining assimilyatsiyasi bolalarda har qanday yangi figuraga umumiy yondashuvni, uni ma'lum bir raqamlar guruhiga bog'lash qobiliyatini shakllantiradi. Bolalarning bilimlari tizimlashtirilgan bo'lib, ular umumiy bilan umumiylikni bog'lay oladi. Bularning barchasi maktabgacha yoshdagi bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi, keyingi bilishga qiziqishni shakllantiradi va ongning harakatchanligini ta'minlaydi.

Geometrik shakllar, ularning xossalari va munosabatlarini bilish bolalarning dunyoqarashini kengaytiradi, ularga atrofdagi narsalarning shaklini aniqroq va har tomonlama idrok etish imkonini beradi, bu ularning ishlab chiqarish faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi (masalan, chizish, modellashtirish).

Geometrik tafakkur va fazoviy tasvirlarni rivojlantirishda figuralarni aylantirish (ikki uchburchakdan kvadrat yasash yoki beshta tayoqdan ikkita uchburchak qo'shish) harakatlari katta ahamiyatga ega. Bu turdagi mashqlarning barchasi bolalarda geometrik fikrlashning fazoviy tasviri va rudimentsiyasini rivojlantiradi, ularning kuzatish, tahlil qilish, umumlashtirish, asosiy, muhimligini ajratib ko'rsatish qobiliyatini shakllantiradi va shu bilan birga maqsadga muvofiqlik, qat'iyatlilik kabi shaxsiy fazilatlarni tarbiyalaydi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshda geometrik figuralarning shakllarini idrok etish va intellektual tizimlashtirish o'zlashtiriladi.

Raqamlarni bilishda sezgi faolligi intellektual tizimlashtirishning rivojlanishidan oldinda. Geometrik shakllarning eng oddiy xossalari bilish, shuningdek, geometrik shakllarning ayrim turlari o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish bolalar uchun mavjud bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» PQ-2707-son qarori. // «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2017 yil 9 yanvar, 1-son, 11-modda.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 9 sentyabrdagi «Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» PQ-3261-son qarori. // «Xalq so‘zi» gazetasining 2017 yil 11 sentyabrdagi 181 (6875)-soni.

5. Djanpeisova G.E., Xodjimuratova B.N. Matematik tasavurlarini shakllantirish. T.: “Innovatsiya-Ziyo”, 2020.

6. Xasanboeva.O.U.va boshqalar. «Maktabgacha ta’lim pedagogikasi».T., «Ilm ziyo», 2006.

7. Ortiqov O. R. TALABALAR MA’NAVİY AXLOQIY FAZILATLARINI SHAKLLANTIRISHDA “QOBUSNOMA” ASARIDAN FOYDALANISH //Conferencea. – 2023. – C. 1-5.

8. Murodova M. M. BO‘LAJAK BOSHLANG‘ISH SINFI O‘QITUVCHILARI FAOLIYATIDA PEDAGOGIK DEONTOLOGIYA VA KOMPETENTLIK //Scientific progress. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 90-97.

9. Хожиева, Матлуба Шукуровна, and Бахтиёр Тўйевич Хамраев. "БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАР МАЪНАВИЙ МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ." Scientific progress 2.8 (2021): 196-202.

10. Ortiqov O. R. O‘QITUVCHI FAOLIYATIDA PEDAGOGIK DEONTOLOGIYA VA KOMPENTLIKNING ROLI VA AHAMIYATI //Scientific progress. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 42-47.

11. Жураев Б. Т. Деятельность педагога по гуманизации учебно-воспитательного процесса //Научные школы. Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч.-творч. форума. – 2017. – Т. 31.

